

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระยะหลังคลอดเป็นวิกฤตการณ์สำคัญในการปรับตัวเพื่อรับบทบาทการเป็นมารดา โดยเฉพาะมารดาที่มีบุตรคนแรก จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ การดูแลตนเองและบุตรหลังคลอด ในการปรับตัวเพื่อรับบทบาทการเป็นมารดานั้น มารดาต้องการการเรียนรู้ และการฝึกทักษะ เพื่อช่วยเหลือตัวเองและบุตรในการปฏิบัติตัวหลังคลอด ซึ่งจะช่วยให้แก้ไขปัญหาที่มารดาจะต้องเผชิญ มีผลทำให้มารดาหลังคลอดสามารถปรับตัวได้ดีตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นสิ่งสำคัญที่พยาบาลจะช่วยเหลือให้มารดาหลังคลอด ประสบผลสำเร็จงานการปรับตัวได้ก็คือ การให้ความรู้ในการปฏิบัติตัวหลังคลอดและจัดสถานการณ์ให้มารดาได้ฝึกปฏิบัติ

จากการศึกษาของ ชีริพลกีและยาร์โรว์ (Shereshefsky and Yarrow, 1973) พบว่าหญิงที่ปรับตัวต่อการเป็นมารดาในการดูแลตนเองและบุตรหลังคลอดได้ง่ายส่วนใหญ่มักมีความรู้หรือประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตรมาก่อน เช่นเดียวกับการศึกษาของซัมเนอร์และฟริทส์ (Zumner and Fritsch, 1977) ที่พบว่ามารดาหลังคลอดต้องการความช่วยเหลือสม่ำเสมอในการปรับตัวและมาร์เซอร์ (Marcer, 1981) ได้ทำให้นิวคิตินในการดูแลมารดาหลังคลอดไว้ว่าประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตรของมารดาหลังคลอด เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มารดาดูแลบุตรอย่างถูกวิธี นอกจากนี้การศึกษาของเคอร์รี่ (Curry, 1983) พบว่ากลุ่มมารดาที่ปรับตัวลำบากในระยะหลังคลอดส่วนใหญ่ไม่ได้รับความช่วยเหลือและไม่มีการเตรียมตัวที่ดีตั้งแต่ในระยะก่อนคลอดจากงานวิจัยดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า การดูแลตัวเองของมารดาและการดูแลบุตรในระยะหลังคลอดมีผลมาจากการเตรียมตัวที่ดีในการปรับตัวซึ่งต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์

ดังนั้นการให้ความรู้และประสบการณ์มารดาหลังคลอดจึงเป็นสิ่งสำคัญและถือเป็นหลักในการให้การพยาบาลสูติศาสตร์ที่พยาบาลทุกคนจะต้องปฏิบัติ แต่ในปัจจุบันพยาบาลมักจะ

ประสบปัญหาในเรื่อง เวลาในการให้ความรู้กับมารดาหลังคลอด เนื่องจากระยะเวลาที่มารดาหลังคลอดอยู่โรงพยาบาลนั้นประมาณ 3 ถึง 5 วัน (Wertz and Wertz, 1977) หรือบางครั้งมารดาและบุตรได้รับการจำหน่ายออกจากโรงพยาบาลในระยะหลังคลอดเพียง 2 วัน (Klaus & Kennell, 1982) จากการศึกษารายงานเกี่ยวกับระยะเวลาในการอยู่โรงพยาบาลของมารดาหลังคลอดปกติ โรงพยาบาลราชวิถี ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2531 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2532 พบว่าระยะเวลาที่มารดาหลังคลอดปกติอยู่โรงพยาบาลนานเฉลี่ย 2 ถึง 4 วัน (สถิติการรับ-จำหน่ายผู้ป่วยสูติกรรมโรงพยาบาลราชวิถี, 2531-2532) ดังนั้นการจัดลำดับความสำคัญของ เรื่องที่จะให้ความรู้และระยะเวลาที่ให้ความรู้กับมารดา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อที่จะให้มารดาได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์มากที่สุดและตรงกับความต้องการของมารดา และสามารถดูแลตัวเองและบุตรหลังคลอดได้ถูกวิธี

จากรายงานการวิจัยของเดวิสและคณะ (Davis et al, 1988) ซึ่งได้ศึกษาความต้องการในการให้คำแนะนำของมารดาหลังคลอดขณะอยู่โรงพยาบาลพบว่าในด้านการดูแลมารดานั้น มารดาหลังคลอดต้องการคำแนะนำเรื่องอาการแทรกซ้อนที่เกิดขึ้นหลังคลอดเป็นอันดับแรก รองลงมาได้แก่เรื่อง การดูแลแผลฝีเย็บ อาหาร การรับประทานยา และการบริหารร่างกายหลังคลอด ตามลำดับ ส่วนในด้านการศึกษาบุตรนั้นมารดาต้องการคำแนะนำเรื่องอาการผิดปกติของบุตรเป็นอันดับแรก รองลงมาคือการให้นมบุตร และจากการศึกษาของไฮท์ (Haight, 1977) ในมารดาหลังคลอดที่ออกจากโรงพยาบาล 7 วัน พบว่ามารดาต้องการคำแนะนำในเรื่องการดูแลบุตรขณะอยู่บ้าน สำหรับการศึกษาของกรุยส์ (Gruis, 1977) ในมารดาหลังคลอด 1 เดือน พบว่า มารดาต้องการคำแนะนำเรื่องการกลับคืนสู่สภาพเดิมของมารดาเป็นอันดับแรก และต้องการคำแนะนำด้านความปลอดภัยสำหรับบุตรตามมา และจากการวิจัยของบูลล์และลอเรนซ์ (Bull and Lawrence, 1985) ในมารดาครรภ์แรกหลังคลอด 1 สัปดาห์ เกี่ยวกับความรู้ที่มารดาต้องใช้และต้องการคำแนะนำระหว่างสัปดาห์แรกหลังคลอดพบว่ามารดาต้องการความรู้ในการดูแลตัวเองในเรื่องการดูแลแผลฝีเย็บ การขับถ่าย การดูแลเต้านมและการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ส่วนความรู้ที่มารดาต้องการดูแลบุตรนั้นเกี่ยวกับเรื่องการให้นมและพฤติกรรมของเด็กในประเทศไทยศิริวรรณ เจริญ (2521) ได้ศึกษาความต้องการการพยาบาลหลังคลอด พบว่ามารดาต้องการคำแนะนำเรื่องการสังเกตอาการผิดปกติของตนเองและบุตรขณะอยู่โรงพยาบาล และที่บ้านเป็นอันดับแรก เช่นเดียวกับ โสภภัทร ศรีไชย (2530) ได้ศึกษาความเป็นห่วงของ

มารดาในด้านการศึกษาและการเลี้ยงดูบุตรในระยะหลังคลอด พบว่า ในด้านการปฏิบัติตนหลังคลอดมารดามีความเป็นห่วงเรื่องการสังเกตภาวะผิดปกติของน้ำคาวปลา และแผลฝีเย็บเป็นอันดับแรก ส่วนความเป็นห่วงของมารดาในเรื่องการเลี้ยงบุตรนั้น มารดามีความเป็นห่วงเรื่องการสังเกตอาการผิดปกติของบุตรเป็นอันดับแรก และละมัย วีระกุลและคณะ (2532) ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการของผู้มารับบริการทางสูติกรรมในมารดาหลังคลอด พบว่ามารดาต้องการคำแนะนำเรื่องวิธีเลี้ยงดูบุตรเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ เรื่องการปฏิบัติตัวของมารดาหลังคลอดและอาการผิดปกติของตนเองและบุตรตามลำดับ และจากการศึกษาของผู้วิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างสัมภาษณ์มารดาที่มารดาตรวจหลังคลอด 6 สัปดาห์ที่โรงพยาบาลราชวิถี และโรงพยาบาลศิริราชจำนวน 100 ราย ระหว่าง เดือนตุลาคม ถึง ธันวาคม พ.ศ.2532 เกี่ยวกับความต้องการคำแนะนำในเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดขณะอยู่โรงพยาบาล พบว่ามารดาต้องการคำแนะนำเรื่องการให้นมบุตรเป็นอันดับแรกรองลงมาคือ อาการผิดปกติของบุตร และอาการผิดปกติของมารดาหลังคลอดตามลำดับ

จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน ว่ามารดาหลังคลอดยังคงต้องการเรียนรู้เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดของตนเองและบุตร ซึ่งในปัจจุบันการให้ความรู้หรือการสอนมารดาหลังคลอดในโรงพยาบาลต่างๆ ยังไม่มีรูปแบบแน่นอน กล่าวคือ แต่ละโรงพยาบาลจะมีวิธีการจัดให้คำแนะนำแตกต่างกันตามนโยบายของสถาบันโดยบางแห่งจะให้ความรู้โดยการเปิดเสียงตามสาย บางแห่งจะสอนในห้องเรียนเป็นกลุ่ม ตามวันเวลาที่กำหนดไว้และเนื้อหาแตกต่างกัน และบางแห่งก็จะให้คู่มือที่ค้นหรือให้คำแนะนำสอดแทรกในขณะที่ให้การพยาบาล ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งการให้ข้อมูลมากกว่าการฝึกปฏิบัติและแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง นอกจากนี้ในบางโรงพยาบาลจะให้ความรู้กับมารดาหลังคลอดในวันที่จะกลับบ้านเท่านั้น โดยใช้เวลาช่วงสั้นในการให้ความรู้โดยมีเนื้อเรื่องที่สอนมาก และไม่ได้จัดลำดับความสำคัญของเรื่องที่สอน ทำให้มารดาไม่สามารถเกิดการเรียนรู้ที่ดีหรืออาจเรียนรู้ได้แต่ไม่ครบถ้วน และไม่มีโอกาสที่จะประเมินผลการสอนอย่างมีระบบได้ ทำให้ไม่ทราบผลของการสอนวิธีดังกล่าวว่ามารดามีความรู้อย่างไร และการปฏิบัติเพิ่มขึ้นเพียงใดสามารถ นำไปปฏิบัติต่อที่บ้านได้หรือไม่

การจัดการเรียนการสอนทางด้านสุขภาพอนามัยที่ดี จะต้องทำให้มารดาเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ ด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ (Redman, 1976; Spradley, 1981) ซึ่งการเรียนรู้จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ต้องอาศัยทฤษฎีความสัมพันธ์

ระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนองซึ่งธอร์นาโดค ได้กล่าวไว้ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีขึ้นอยู่กับบุคคลเลือกปฏิบัติกริยาตอบสนองที่ถูกต้อง เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าที่เหมาะสม และสิ่งเร้าที่ผ่านอวัยวะสัมผัสหลายทาง ย่อมมีผลต่อการเรียนรู้มากกว่าสิ่งเร้าที่ผ่านอวัยวะสัมผัสทางเดียว (Clayton, 1965; Knowles, 1973) นอกจากนี้การให้ความรู้อย่างต่อเนื่องจะสามารถทำให้ความคงทนของความรู้มีมากขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดี และนำไปปฏิบัติจริงได้ (Hilgard and Bower, 1975)

การสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นการเพิ่มสิ่งเร้าให้กับผู้เรียนอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเนื่องจากการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นการสอนที่สมมุติสถานการณ์ต่างๆให้คล้ายกับสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด โดยฝึกให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติและแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง และสามารถถ่ายทอดการเรียนรู้จากการฝึกไปสู่สภาพจริงได้ (Schultz, 1972) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโกวิทช์ วรพิพัฒน์ (2518) ที่กล่าวว่า การเรียนการสอนโดยวิธีฝึกให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จะทำให้ผู้เรียนแต่ละคนรู้จักฝึกใช้วิธีที่เหมาะสมที่สุดสำหรับตนในการแก้ปัญหาการเรียนรู้ และเมื่อถึงเวลาที่ประสบกับเหตุการณ์นั้นขึ้นจริงๆในอนาคต ก็จะสามารถใช้แนวคิดที่ตนได้รับนั้นไปแก้ปัญหาได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนการสอนให้กับมารดาในระยะตั้งครรภ์โดยใช้การบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองเป็นการเพิ่มสิ่งเร้าให้มารดาได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดสามารถนำไปปฏิบัติหรือแก้ปัญหานั้นสภาพจริงในระยะหลังคลอดด้วยตนเองได้

จากปัญหาและแนวคิดดังกล่าวถ้าเรานำมาผสมผสานกับแนวคิดของคลิส (Klis, 1981) และบัควอลเตอร์ (Buckwalter, 1985) ที่สนับสนุนการดูแลต่อเนื่อง (Continuity of Care) ซึ่งเป็นระบบบริการสุขภาพที่สมบูรณ์แบบที่ดี โดยมีการกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมการสอนไว้ล่วงหน้า เพื่อเตรียมมารดาให้พร้อมที่จะจำหน่ายออกจากโรงพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้ได้รับประโยชน์อย่างมาก ผู้วิจัยจึงได้คิดจัดทำแผนการสอนสำหรับมารดาในการปฏิบัติตัวหลังคลอด ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่มารดาต้องการและจำเป็นต้องนำไปใช้ในระยะเวลาหลังคลอด และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นบทบาทผู้เรียนมากกว่าผู้สอนให้มารดามีโอกาสแสดงความคิดเห็น ชักถาม มองเห็นภาพทดลองปฏิบัติ ตลอดจนฝึกวิเคราะห์สถานการณ์และแนวทางแก้ปัญหา ตามสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้นให้คล้ายคลึงกับปัญหาที่พบในระยะเวลาหลังคลอดมากที่สุด ซึ่งเสนอในรูปแบบของการเขียน (Written Simulation) โดย

กำหนดหัวข้อคำถามเพื่อให้มารดาทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน ซึ่งวิธีดังกล่าวเปรียบเสมือนการเพิ่มสิ่งเร้าให้มารดาโดยผ่านอวัยวะสัมผัสหลายทาง ทำให้มารดามีโอกาสเรียนรู้วิธีปฏิบัติตัวหลังคลอดได้ถูกต้อง รวมทั้งหาวิธีป้องกันและแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนแนวคิดของโกวิท วรรณ (2518) ที่กล่าวว่า การฝึกฝนให้ผู้หาแนวทางแก้ปัญหาที่จำเป็นต้องประสบในสภาพจริงด้วยตนเอง จะทำให้เกิดทักษะในการแก้ปัญหา และเมื่อประสบกับปัญหาจริงจะสามารถหาแนวทางแก้ปัญหาที่มีลักษณะตนเองเดียวกันกับที่เคยแก้ไขแล้วหรืออาจจะคิดหาแนวทางใหม่ ทำให้ปัญหาที่ประสบอยู่น้อยลงหรือค่อย ๆ หมดไป กิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว แตกต่างจากการเรียนการสอนในปัจจุบันที่มารดาได้รับซึ่งเน้นบทบาทผู้สอนโดยส่วนมากจะเป็นการเน้นข้อมูลความรู้ในการปฏิบัติตัวโดยวิธีบรรยาย ซึ่งมีข้อดีที่ผู้สอนสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นกลุ่มได้ เรียนรู้ข้อมูลและผู้สอนต้องการชี้ประเด็นและสาระสำคัญในทิศทางตรงกันข้ามได้รวดเร็ว แต่การสอนโดยวิธีบรรยายอย่างเดียวมีข้อจำกัดที่ผู้สอนต้องใช้ทักษะ เฉพาะตัวต้องเตรียมเนื้อหาที่จะสอนเป็นอย่างดีวิธีกระตุ้น หรือจูงใจให้ผู้เรียนมีความพร้อม จึงจะสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีได้ นอกจากนี้เนื้อหาการสอนที่เน้นเรื่องการปฏิบัติไม่เหมาะสมที่จะใช้การสอนโดยวิธีบรรยายอย่างเดียว

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแผนการสอนที่มีกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว มาทดลองสอนในหญิงตั้งครรภ์โดยจัดอย่างมีระบบต่อเนื่องกัน โดยเริ่มมาให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวหลังคลอดตั้งแต่มารดามีอายุครรภ์ 36 สัปดาห์ติดต่อกัน 3 ครั้งจนถึงอายุครรภ์ 38 สัปดาห์ โดยสอนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ตามวันที่แพทย์นัดมาตรวจครรภ์ และติดตามการสอนอย่างต่อเนื่องหลังจากมารดาคลอดบุตร 12 ชั่วโมง ด้วยการนิเทศตามแผนการนิเทศที่กำหนดไว้ติดต่อกัน 3 ครั้ง โดยให้ความช่วยเหลือและกระตุ้นส่งเสริมให้มารดาสามารถปฏิบัติตัวหลังคลอดและดูแลบุตรได้อย่างถูกต้อง ซึ่งรูปแบบการสอนดังกล่าว เป็นการเตรียมตัวมารดาตั้งแต่ระยะก่อนคลอดจนกระทั่งหลังคลอดอย่างต่อเนื่อง เปรียบเทียบกับวิธีการสอนที่มารดาหลังคลอดได้รับตามปกติ เพื่อประเมินผลว่าวิธีใดจะมีประสิทธิภาพในการทำให้มารดาเกิดการเรียนรู้ในด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติได้ดีกว่า เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติจริง ในการวางแผนการจำหน่ายผู้ป่วยล่วงหน้าโดยการให้ความรู้กับมารดาทุกคนในแผนกสูติกรรม ซึ่งจำเป็นมากสำหรับมารดาหลังคลอดที่มีระยะเวลาอยู่ในโรงพยาบาลช่วงสั้นๆ ได้รับความรู้ครบถ้วน และสามารถนำไปปฏิบัติต่อบ้านได้อย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ และ เจตคติของมารดาเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดก่อนและหลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง
2. เพื่อเปรียบเทียบ ความรู้ เจตคติและการปฏิบัติตัวของมารดาเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดระหว่างมารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองกับการสอนตามปกติ
3. เพื่อเปรียบเทียบ ความรู้ เจตคติและการปฏิบัติตัวเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดของมารดาที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง จำแนกตามอายุ และระดับการศึกษา

ปัญหาการวิจัย

1. ความรู้ และ เจตคติ ของมารดาในเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดก่อนและหลังการสอนโดยวิธีการบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง เป็นอย่างไร
2. ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวของมารดาในเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดหลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง และการสอนตามปกติแตกต่างกันหรือไม่
3. ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวของมารดาในเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดหลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองของมารดาที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี กับอายุระหว่าง 20-35 ปีและมารดาที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาแตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานของการวิจัย

การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมซึ่งมีผลมาจากความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับการเรียนรู้ที่แท้จริงและถาวรของบุคคลซึ่งได้จากการศึกษานั้น จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งในด้าน ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2526) การสอนเป็นกิจกรรมที่มุ่งถ่ายทอดความรู้หรือสร้างเจตคติให้กับผู้เรียน เพื่อก่อให้เกิด

การเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนอย่างถาวร (Redman, 1976; Orem, 1980) กระบวนการเรียนการสอนที่ดีจะต้องประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการสอน การจัดประสบการณ์ การเรียนรู้และกระบวนการประเมินผล การสอนมารดาโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง เป็นกระบวนการสอนสุขภาพอนามัย โดยการให้ความรู้ที่มีระบบมีแผนการสอนชัดเจน ซึ่งประกอบด้วย การประเมินปัญหาและความต้องการที่จะเรียนรู้ของมารดา การประเมินความพร้อมที่จะเรียน การวางแผนการสอน การดำเนินการสอนโดยจัดประสบการณ์ให้มารดาได้ฝึกปฏิบัติตามสถานการณ์จำลองที่หาไว้ รวมทั้งมีการประเมินผลโดยใช้เครื่องมือที่มีความเที่ยงและความตรงสูงในการวัด ครบถ้วนตามกระบวนการเรียนการสอน จากแนวคิดและเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานว่า

1. ความรู้ และ เจตคติ ของมารดาที่หลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง สูงกว่าก่อนการสอน

การนำสถานการณ์จำลองเพื่อใช้ในการสอนนั้นทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการสอนโดยการนำสถานการณ์จำลอง เป็นการสอนแบบปฏิบัติการที่ใช้แบบจำลองต่างๆให้คล้ายกับสภาพที่เป็นจริง โดยฝึกให้ผู้เรียนที่จะอยู่ในสถานการณ์นั้นได้ฝึกคิด และแก้ปัญหาด้วยตนเอง และสามารถถ่ายโยงการเรียนรู้จากการฝึกไปสู่สภาพจริงได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการเรียนรู้ด้านต่างๆดีกว่าการสอนแบบบรรยาย (Schultz, 1972) เช่นเดียวกับการศึกษาของสเตมเบล (Stemler, 1974) ที่ได้ทดลองนำสถานการณ์จำลองในการสอนนักเรียนมัธยมศึกษาในระดับ 8 และผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองที่สอนโดยนำสถานการณ์จำลองมีความรู้ ความจำ สูงกว่าผู้เรียน กลุ่มควบคุมที่สอนตามปกติ ดังนั้นการให้ความรู้กับมารดาในระยะตั้งครรภ์ 36 สัปดาห์โดยนำการบรรยายร่วมกับกำหนดสถานการณ์จำลองที่จะเกิดขึ้นในระยะหลังคลอด โดยใช้กรณีตัวอย่างในรูปของการเขียนและกำหนดหัวข้อคำถาม ให้มารดาพร้อมกันคิด และอภิปรายปัญหาตลอดจนเลือกวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยเรียงลำดับเนื้อหาตามความสำคัญที่มารดาควรจะได้รับ ซึ่งคาดว่าจะมีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีกว่ามารดาที่ได้รับการสอนตามปกติ

จากแนวคิดและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานว่า

2. ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวของมารดาเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอด ที่ได้รับการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง สูงกว่ามารดาที่ได้รับการสอนตามปกติ

อายุของผู้เรียนนั้น สตีเวน(Stevens, 1979) ได้ศึกษาพบว่าคนที่อยู่ในช่วงอายุ 20-40 ปี เป็นช่วงที่คนเรามีความสามารถสูงสุดในการทำงาน และเรียนรู้จากการพูดและการแก้ปัญหา และจากการศึกษาของรวิวัลย์ วงศ์สื่อเกียรติ (2524) พบว่า การสอนการปฏิบัติตนหลังคลอดของมารดาที่มีอายุระหว่าง 20-35 ปี มีประสิทธิผลดีกว่ามารดาที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่ามารดาที่มีอายุในช่วง 20-35 ปีมีความสามารถในการทำงานสูงและเรียนรู้ได้ดีกว่ามารดาที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี

สำหรับพื้นฐานความรู้ของมารดานั้นมีผลต่อการเรียนรู้ มารดาที่มีพื้นฐานการศึกษาสูงย่อมมีความรู้ด้านสุขภาพสูงด้วย จากแนวคิดของ โรเจอร์ (Roger, 1969) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ได้รับการศึกษาสูงย่อมสามารถได้รับความรู้จากการอ่านเอง และได้รับความแนะนำจากผู้มีประสบการณ์ในด้านนั้นๆ ส่วนผู้มีการศึกษาต่ำต้องใช้เวลาในการเสาะแสวงหาความรู้

จากแนวคิดและเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า

3. ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวของมารดา เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดหลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลองของมารดาอายุ 20-35 ปี สูงกว่ามารดาอายุต่ำกว่า 20 ปี

4. มารดาที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าจะมีความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัว เรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดหลังการสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง มากกว่ามารดาที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่า

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือมารดาที่มาฝากครรภ์และคลอดที่โรงพยาบาลราชวิถี ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้

1.1 เป็นหญิงตั้งครรภ์ครั้งแรกที่มีอายุไม่เกิน 35 ปี

1.2 มีอายุครรภ์ตั้งแต่ 36 สัปดาห์ขึ้นไปและคลอดปกติไม่มีโรคแทรกซ้อนหลังคลอด

1.3 ไม่เคยได้รับการสอนเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดโดยบุคคลากรทางสุขภาพ

- 1.4 เป็นผู้สามารถอ่านและ เขียนหนังสือได้ มีพื้นฐานการศึกษาขั้นต่ําระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 4
- 1.5 มีสภาพการรับรู้ต่อบุคคล เวลา และสถานที่ อยู่ในระดับปกติไม่มีประวัติ
เจ็บป่วยทางระบบประสาทและโรคจิต
- 1.6 ไม่มีปัญหาการได้ยิน การใช้ภาษาพูด และการใช้สายตา
2. การสอนมารดาเรื่องการปฏิบัติตัวหลังคลอดมีเนื้อหาครอบคลุมดังต่อไปนี้
  - 2.1 การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจในหญิงหลังคลอด
  - 2.2 การปฏิบัติตัวหลังคลอดในเรื่อง การดูแลเต้านมและวิธีการให้นมบุตร
  - 2.3 วิธีการอาบน้ำเด็ก
  - 2.4 การดูแลความสะอาดร่างกายและแผลฝีเย็บ
  - 2.5 การพักผ่อนและการทาน
  - 2.6 อาหารสำหรับมารดาหลังคลอด
  - 2.7 การบริหารร่างกายหลังคลอด
  - 2.8 การวางแผนครอบครัว
  - 2.9 อาการผิดปกติของมารดาและบุตรที่อาจเกิดขึ้นและการมาตรวจตามนัด
3. ตัวแปรที่ศึกษา มีดังนี้
  - 3.1 ตัวแปรอิสระ คือ การสอนมารดาโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์
จำลอง อายุ การศึกษา
  - 3.2 ตัวแปรตาม คือ ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติตัวของมารดา

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากกลุ่มตัวอย่าง ประชากรทั้งหมดจะต้องพักหลังคลอดในหอผู้ป่วยเดียวกัน และอาจจะนอนพักอยู่บนเตียงใกล้เคียงกัน จึงอาจจะได้รับข้อมูลจากพยาบาลวิชาชีพ หรือนักศึกษาพยาบาลได้ ซึ่งผู้วิจัยไม่อาจควบคุมได้ เนื่องจากพยาบาลวิชาชีพหรือนักศึกษาพยาบาลอยู่เวรตลอด 24 ชั่วโมง จึงมีโอกาที่จะสอนผู้ป่วยได้ทุกโอกาส

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การสอนโดยวิธีบรรยายร่วมกับสถานการณ์จำลอง หมายถึง การสอนโดยผู้วิจัย ให้ความรู้มารดาเป็นรายกลุ่ม ๆ ละ 3 คน โดยมีการวางแผนเป็นบันทึกการสอนอย่างมีระบบ กำหนดขั้นตอนของการสอนไว้อย่างชัดเจน โดยการอธิบายและใช้สื่อการสอนตามความเหมาะสมของเนื้อหา ได้แก่ แผ่นภาพพลิก สไลด์วิธีทําจริงร่วมกับการกำหนดสถานการณ์โดยใช้กรณีตัวอย่าง ในรูปของการเขียนแล้วกำหนดข้อความให้มารดาได้ร่วมการคิดและอภิปรายปัญหาตลอดจนเลือกวิธีการแก้ปัญหาจากกรณีตัวอย่าง และติดตามอย่างต่อเนื่องภายหลังคลอดด้วยการนิเทศ การปฏิบัติตัวของมารดาหลังคลอด โดยการให้คำแนะนำช่วยเหลือและกระตุ้นส่งเสริมในเรื่อง การปฏิบัติตัวหลังคลอดในสภาพจริง ตามแผนการนิเทศที่กำหนดไว้

เนื้อหาการสอนประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจในหญิงหลังคลอด การดูแลเต้านมและวิธีการให้นมบุตร

ตอนที่ 2 วิธีการอาบน้ำบุตร การดูแลความสะอาดร่างกายและแผลฝีเย็บ การพักผ่อนและการทานอาหารสำหรับมารดาหลังคลอด

ตอนที่ 3 การบริหารร่างกายหลังคลอด การวางแผนครอบครัว อาการผิดปกติของมารดาและบุตรที่อาจเกิดขึ้น และการมาตรวจตามนัด

การสอนตามปกติ หมายถึง การให้ความรู้หรือจัดประสบการณ์ให้มารดาหลังคลอด เกิดการเรียนรู้โดยพยาบาลวิชาชีพ หรือนักศึกษาพยาบาลที่ปฏิบัติงานในตึกหลังคลอด กิจกรรมการสอนที่ใช้เป็นการบรรยาย สาคิต และมีการถามตอบ หรือให้ข้อมูลตามโอกาส วิธีการสอน อาจจะเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม โดยอาจจะปฏิบัติครบถ้วนหรือไม่ครบถ้วนตามแต่โอกาสตามหัวข้อต่อไปนี้ การดูแลเต้านมและวิธีการให้นมบุตร วิธีการอาบน้ำบุตร การดูแลความสะอาดร่างกายและแผลฝีเย็บ การพักผ่อนและการทานอาหารสำหรับมารดาหลังคลอด การบริหารร่างกายหลังคลอด การวางแผนครอบครัว อาการผิดปกติของมารดาและบุตร และการมาตรวจตามนัด

ความรู้ หมายถึง ความสามารถของมารดาในการจำหรือเข้าใจข้อเท็จจริงตามเนื้อหาความรู้เรื่อง การปฏิบัติตัวหลังคลอดซึ่งวัดได้จากการตอบแบบทดสอบความรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด แรงจูงใจหรือข้อคิดเห็นของมารดาเกี่ยวกับ

กับการปฏิบัติตัวหลังคลอด ซึ่งวัดได้จากแบบสอบถามเจตคติที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

การปฏิบัติ หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมของมารดาในการปฏิบัติตัวหลังคลอด ได้ถูกต้องในเรื่องการดูแลเต้านม และวิธีการให้นมบุตร การดูแลความสะอาดร่างกายและแผล ฝีเย็บ การพักผ่อน การรับประทานอาหาร วิธีการอาบน้ำบุตร และการบริหารร่างกายหลังคลอด ซึ่งวัดได้จากแบบสังเกตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

มารดาคลอดปกติ หมายถึง มารดาตั้งครรภ์ครบกำหนดอายุครรภ์ (ตั้งแต่ 38 สัปดาห์ถึง 42 สัปดาห์) ทารกในครรภ์ถูกขับออกมาทางช่องคลอด โดยเอาศีรษะเป็นส่วนนำ และผ่านการคลอดปกติ ระยะเวลาการคลอดไม่เกิน 24 ชั่วโมง และมารดาแข็งแรงดีไม่มีโรคแทรกซ้อนหลังคลอด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ด้านการบริหาร เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานการพยาบาลในการวางแผนการจำหน่ายผู้ป่วยในแผนกสูติกรรม ล่วงหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ด้านการบริการ ทำให้มารดาตั้งครรภ์และคลอดได้รับการดูแลสุขภาพรูปแบบใหม่ที่ต่อเนื่องอย่างมีระบบ ลดอัตราการเกิดภาวะแทรกซ้อนที่อาจเกิดขึ้นกับมารดาและทารก
3. ด้านการศึกษา เป็นแนวทางในการจัดรูปแบบการเรียนการสอนให้นักศึกษาพยาบาลนำไปปฏิบัติในแผนกสูติกรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย